

היכירא לצדוקין איכא בטומאה זו לבדה, שאין בה דין הערב שמש?¹¹

והרי היה לנו לטמאה בטומאה אחרת, הטעונה הערב שמש.

הרי למדת בדעת רבי אליעזר, שכלים הנגמרין בטהרה טעונין הערב שמש, ואם כן משנתנו שאמרה כי די בטבילה לבד, היא דלא כרבי אליעזר.

אמר, דחה רב את הראיה שרבי אליעזר סובר כלים הנגמרין בטהרה צריכים הערב שמש:

כג-ב כי לעולם יש לומר, שלדעת רבי אליעזר כלים הנגמרין בטהרה בעלמא אינם צריכים הערב שמש. ודקשיא לך: אם אינם טעונים הערב שמש, היכן יש היכר לצדוקין, והרי בעלמא נמי לא בעי הערב שמש?

לא תיקשי לך:

כי שאני שפופרת של חטאת, שעשאוה כטמא שרין [כמי שנגע בשרץ], שצריך הערב שמש. וכיון שאין אתה מצריכה הערב שמש, הרי עשית היכר לצדוקין שטבול יום כשר בפרה, [וראה תוספת ביאור בהערות].¹²

בשלמא לרבי יהושע, שאמר לטמא את השפופרת בטומאה אחרת, היינו דאיכא היכרא לצדוקין על ידי הטומאה החדשה, בכך שלא ימתינו להערב שמש.

וכדתנן שעושין היכר להוציא מלבם של צדוקין:

מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה, ולא ממתנינים להערב שמש — כדי להוציא מלבן של צדוקים, שהיו אומרים: ב"מעורבי שמש", שכבר העריב שמשן היתה נעשית, ולא קודם לכן.⁽¹¹⁾

אלא לרבי אליעזר, שאמר יטבול את השפופרת מיד, ואין צורך לטמאה בטומאה אחרת ולהטבילה כדי להוציא מלבם של צדוקים, אלא די בטומאה זו לבדה כדי להוציא מלבם.

אי אמרת בשלמא בעלמא, בכלים הנגמרין בטהרה, בעינן הערב שמש, היינו דאיכא היכרא לצדוקין בטומאה זו לבדה. כי הואיל וטעונה היא הערב שמש כדי לטהרה, ואין ממתנינים לה, הרי יש כאן היכר להוציא מלבם של צדוקין.

אלא אי אמרת בעלמא, בכלים הנגמרין בטהרה, לא בעינן הערב שמש — מאי

11. לדעת רש"י, כפי שהביאו התוספות משמו, היו מגיעין בו שרץ. והתוספות חולקים על זה, וסוברים שאחיו הכהנים היו נוגעים בו. והיינו, שהיה נטמא בעצם נגיעתם בו, כיון ש"בגדי אוכלי קודש — מדרס לחטאת", כמו שביארו בתוספות לעיל כא א.

12. א. בחזון איש סימן קכט לדף זה ביאר, דכל שעשאוה לחטאת הרי היא כטמא שרץ וטעונה

וטעמם של חכמים שהכשירו טבול יום בפרה, הוא מריבוי הכתוב. דכתיב "ולקח אזור, וטבל במים איש טהור. והזה על האוהל. והזה

ותמהינן עלה: **אלא מעתה**, דלא עשאוה אלא כטמא שרץ — **לא תטמא** השפופרת **אדם** שנגע בה, שהרי הכלי — שהוא כנוגע בשרץ — ראשון לטומאה הוא, ואינו מטמא אדם.

אלמא [ולמא] **תניא**: אדם החותכה לשפופרת, והאדם המטבילה, **טעון טבילה** מפני שנטמא ממגע השפופרת?!
ואלא, דוחה הגמרא באופן אחר:

הערב שמש אפילו לקודש. ראה שם שהכריח כן, כי אחרת, לא שייך לומר שהצריכה לחטאת הערב שמש, שהרי טבול יום כשר בה. [נראה לשון רבינו חננאל בהמשך הסוגיא "ולגבי מי חטאת עשאוה לשפופרת שחתכה למי חטאת וכו', ומשמע קצת כדברי החזון איש].

אבל בחזון איש במסכת פרה סימן ה"ק א כתב: "אמרו חכמים דלאחר טבילה יהיה בה טומאת טבול יום, ואף על גב שאין טומאה זו מועילה כלום, דלענין חטאת לא נאסרה טומאת טבול יום, ולענין קודש לא גזרו טומאת טבול יום, מכל מקום תקנת חכמים קיימת, דיש כאן טומאת טבול יום, ושפיר יש כאן היכירא לצדוקים".

וכן נראה מלשון הר"ש במשנה במסכת פרה שכתב: "ואע"ג דטבילה, אין, הערב שמש, לא, מכל מקום איכא היכירא, משום דלגבי חטאת עשאוה כטמא מת בשביעי שלו [כמסקנת הגמרא] וכו', ואם איתא דפרה היתה צריכה הערב שמש, גם זו היתה צריכה".

ב. והוסיף החזון איש במסכת פרה: "ורבי יהושע פליג, דאין כאן היכירא לצדוקים, כיון שאין כאן טומאת טבול יום בפועל בהנהגתנו". ומבואר שהוא סובר בדעת רבי יהושע שלא נחלק על גוף הדין לגבי חטאת, אלא על סברת רבי אליעזר שהוא מחשיבה היכר לצדוקים. ומיהו, לשון המאירי בדעת רבי יהושע: "ומכל מקום רבי יהושע לא נקיט לה במפורסמת אלא בטומאה ודאית שמן התורה".

וכן נראה מלשון הרמב"ם בפירוש המשניות, שכתב: "ואמר רבי יהושע לא יספיקנו זה, לפי

שזאת השפופרת כלי טמא הוא בגזרה דרבנן כמו שהתבאר בחגיגה, אבל בלי ספק יטמא הכלי טומאה אמיתית ואז יטביל וישתמש בה". ולטורי אבן דעה שלישית, שרבי יהושע חולק על עיקר דבריו של רבי אליעזר הסובר שעשאוה כטמא שרץ או מת, וכפי שמבואר מדבריו שהובאו בהמשך הסוגיא בהערות.

ג. בעיקר תירוץ הגמרא יש לבאר שני אופנים:

הראשון: כלים הנגמרים בטהרה בעלמא אינם נעשים אלא שני או שלישי לטומאה, ולפיכך אינם טעונים הערב שמש; ואילו שפופרת של חטאת נעשית ראשון לטומאה כטמא שרץ ולפיכך צריכה הערב שמש.

ולפירוש זה יש נפקא מינה אחרת בין כלים הנגמרים בטהרה בעלמא לבין שפופרת שחתכה לחטאת, דשפופרת שהיא ראשון לטומאה הרי היא עושה שני, וכמו שכתב רש"י: לעולם בעלמא לא בעי הערב שמש רבי אליעזר לכלים הנגמרים בטהרה ואפילו הכי איכא היכירא, לפי ששפופרת של חטאת עשאוה כאילו נגעה בשרץ לענין מנין ראשון ושני, ואילו כלים הנגמרים בטהרה כבר הם כשני או כשלישי.

ומלשון רש"י אכן נראה כפירוש זה, דמשמע מדבריו, שהואיל ומונין בה ראשון ושני הרי היא צריכה הערב שמש, והיינו, שלא תאמר: אף לגבי חטאת אין מונין בה ראשון ושני ואינה טעונה הערב שמש ושוב אין היכר לצדוקים, אלא מונין בה ראשון ושני וצריכה הערב שמש ויש בה היכר].

עשאוה לשפופרת של חטאת, כטמא מת, כאילו נגעה במת, והיא אב הטומאה, ומטמאת אדם, וטעונה הערב שמש.

ותמהינן: אי הכי — שעשאוה לשפופרת כמי שנגעה במת — תיבעי [ליבעי] (13)

האדם שנוגע בשפופרת הזאת שלישי ושביעי מאפר פרה אדומה, כיון שמשום טומאת מת אתה בא עליו?! (14)

ואלמה [ולמה] תניא: אדם החותכה

לשפופרת, והאדם המטבילה — טעון טבילה.

ומשמע: טבילה, אין, אכן צריך הוא.

אבל הזאת שלישי ושביעי — לא! (15)

אלא, דוחה הגמרא באופן אחר: עשאוה לשפופרת כטמא מת ביום השביעי שלו, אחר שהיזו עליו, שאינו צריך אלא טבילה והערב שמש.

שרץ?!

וראה עוד בזה בהערות בהמשך הסוגיא.

13. נתבאר והוגה לפי פשטות הגמרא שהקושיא היתה על האדם הנוגע בו, שהרי על זה מביאה הגמרא ראייה שאינו טעון הזאת שלישי ושביעי. אמנם בספר ראשון לציון על מסכת חגיגה [לבעל האור החיים, הובאו דבריו בהערה הבאה] מפרש קושיית הגמרא על השפופרת, ולדבריו אין צריך להגיה, אמנם שאר אחרונים [שואל ומשיב ומנחת חינוך שהובאו בהערה הבאה], הבינו כפשוטו, שהקושיא היתה על האדם.

14. מדברי הגמרא, שהקשתה ליבעי הזאת שלישי ושביעי, מה שאינו שייך ברוק של עם הארץ, משמע שלפי תירוצי הגמרא אין טעם הטומאה משום רוק, אלא שצריך ביאור למה טמאה.

ויש לדחות [וכעין זה בחזון איש מטעם אחר], שלא הקשתה כן הגמרא אלא לתקן הלשון, ולא עלה על דעתה לומר שתהא טעונה הזאת שלישי ושביעי.

15. מבואר בסוגיא שאם עשאוה לשפופרת כמי שנגעה במת, הרי שהאדם הנוגע בה טעון הזאת

השני: אף כלים הנגמרים בטהרה, כיון שמכח טומאת רוקו של עם הארץ שהוא כזב אתה בא עליו, הרי הוא נעשה ראשון לטומאה. אלא, שלא החמירו בהם חכמים להצריכם אלא עיקר טבילה, ולא החמירו בטומאתה להצריכה הערב שמש, אבל שפופרת שנעשית לשם חטאת החמירו בטומאתה, וצריכה הערב שמש.

וראה בזה בחזון איש סימן קכט לדרך זה, ובחזון איש פרה סימן ה א, ובמה שנתבאר באות א.

ד. בפשוטו, הגמרא אינה חוזרת בה ממה שאמרה בתחילה שטעם טומאת השפופרת הוא משום חשש רוקו של עם הארץ, אלא שלענין חטאת עשאוהו כטמא שרץ הצריך הערב שמש, ולענין קודש לא הצריכהו, וכן נראה מפירוש הרמב"ם ה"ש והרא"ש במשנה במסכת פרה.

אך המאירי כתב: ותירצו בגמרא, דודאי אילו היתה טומאת שפופרת לרבי אליעזר מחשש צינורא לא היה כאן שום היכר, אלא שעשאוה לשפופרת כטמא מת בשביעי שלו [כמסקנת הגמרא], שכל כלים שהיו משתמשים בה בפרה עשאוהם כטמאים בטומאה זו; ומבואר בהדיא מלשונו, שלפי תירוץ הגמרא, אין הטעם משום רוק [אלא שצריך ביאור, שאם לא מפני הרוק למה היא טמאה כלל, ולמה עשאוה כטמא

ואף שפופרת זו, חשבינן לה כאילו נגעה במת, והיא ביום השביעי שלה, שטעונה הערב שמש, ומטמאת אדם, אך אינו טעון הזאת שלישי ושביעי.⁽¹⁶⁾

רבים בשמירת טהרתה [כגון: היו מגדלים תינוקות למילוי מי חטאת משעת לידתן על גבי הסלע, ומשום חשש רחוק שמא ייטמאו בקבר התהום].

ואכתי תמהינן על תירוץ הגמרא בדעת רבי אליעזר, שאף כי שאר כלים הנגמרים בטהרה אינם טעונים הערב שמש, מכל מקום שפופרת שעשאוה לחטאת טעונה הערב שמש מפני שעשאוה כטמא מת:

ומכל מקום, מעולם לא חידשו חכמים דבר בפרה, לחדש איזו טומאה שאינה קיימת בשום מקום, ולא גזרו אלא על סייגים בשמירת טהרה, מטומאות הקיימות בכל מקום.

והתניא:

מתוך שזולזלו חכמים בטהרת מעשה הפרה, שהצריכו לטמאות את הכהן השורף את הפרה כדי להוציא מלבן של צדוקים, חששו חכמים שמא יבואו לזלזל בכל טהרת מי חטאת, ולפיכך עשו חכמים גדרים וסייגים

ואם נתרץ שכלים הנגמרים בטהרה בעלמא אינם טעונים הערב שמש, ואילו כלים הנגמרים בטהרה שעשאוה למי חטאת עשאוה חכמים כטמא מת – אין לך חידוש גדול מזה! ולמה אמרה הברייתא שלא חידשו דבר בחטאת?⁽¹⁷⁾

שלישי ושביעי.

והקשה בספר שואל ומשיב [מהדורא ג חלק ב סימן קסה], הרי השפופרת נעשית אב הטומאה והנוגע בה נעשה ראשון לטומאה, ואינו צריך הזאת שלישי ושביעי אלא טמא טומאת ערב בלבד?!

ובספר ראשון לציון על מכילתין [הביאו בגליון המנחת חינוך שם], פירש מכח קושיא זו את קושיית הגמרא על השפופרת ולא על האדם, ראה שם. וראה עוד בהגהות הרש"ש בהמשך הסוגיא.

והניחא לדעת הראשונים הסוברים שכל הכלים שנגעו במת נעשו אבי אבות הטומאה כמת עצמו, משום שדרשו חז"ל "חרב הרי הוא כחלל", אם כן הנוגע בשפופרת נעשה אב הטומאה וטעון הזאת שלישי ושביעי.

16. ביארו התוספות [בעמוד א ד"ה עשאוה], שיש שתי טבילות בטמא מת בשביעי שלו, אחת קודם הזאה ואחת אחר הזאה, ומשום הכי צריכה השפופרת טבילה, כי היא כשפופרת שהיזו עליה בשביעי, ועדיין לא הטבילה לאחרי ההזאה.

אבל לדעת הסוברים שלא אמרו כן אלא בכלי מתכות בלבד, אם כן תיקשי, כי השפופרת של עץ היא [כמו שכתבו התוספות בעמוד א ד"ה שפופרת], ואין היא נעשית כטומאת חלל, והנוגע בה אינו טעון הזאת שלישי ושביעי! ובמנחת חינוך מצוה רסג אות כ בנדמ"ח הביא מסוגיא זו ראייה לאותן שיטות, ראה שם שהאריך יותר.

17. א. לשון רבינו חננאל: איני, דלעלמא כלים הנגמרין בטהרה מטבלינן להו משום חששא דילמא ניתזה צינורא מפי עם הארץ עליה ונשארה לחה עד אחר גמירתה, ולגבי מי חטאת עשאוה לשפופרת שחתכה למי חטאת כטמא מת בשביעי שלו ומשום הכי מטבלינן לה. ולשונו מכריע, שלפי תירוץ הגמרא אין טעם

כדתניא: כתיב "והיושב על הכלי אשר ישב [בצירי] עליו הזב, יכבס בגדיו, ורחץ במים. וטמא עד הערב".

יכול אם כפה [הפך] הזב סאה [כלי המשמש למדידת כמות של סאה], וישב עליה.

או יכול אם כפה תרקב [תרי—וקב, כלי מידה לשלושה קבין, שהוא חצי סאה], וישב עליה, יהא טמא בטומאת מושב חמורה של זב?

תלמוד לומר: "והיושב על הכלי אשר ישב עליו, יטמא".

"ישב" [בקמץ ופתח] לא נאמר, אלא "יושב" עליו.

ללמדך: כי רק מי, כלי, שמוחר לשיבה הרי הוא נטמא במושב הזב.

ומשנינן: **אמר אביי:** לא אמרו שלא חידשו כלל שום דבר בפרה.

אלא כונת התנא בברייתא היא לומר: **שלא אמרו** חכמים דבר חידוש, שיהיה טומאה לכלי ביחס למי חטאת, כשאינו ראוי לטומאה הזאת!

ולכן לא חידשו ואמרו: **קורדום**, שאינו עשוי לשיבה — שבעלמא אינו טמא מושב הזב, הואיל ואינו עשוי ומיועד לשיבתו של הזב עליו, וכדמפרש ואזיל — הרי הוא **מטמא** טומאת **מושב** החמורה, שהיא טומאת מדרס, לגבי מי חטאת.

זאת לא חידשו, אבל כן חידשו, בכלי הראוי לקבל טומאת מת, לעשות את שאינו נוגע במת כנוגע במת!

ועתה מביאה הגמרא ראיה למה שאמרה, שאין קורדום שיושב עליו הזב טמא בטומאת מדרס:

שפופרת כטעם שאר כלים הנגמרים בטהרה, שהם מטעם צינורא דעם הארץ, וזו מטעם אחר טמאה [וכפי שנזכר לעיל בהערה מלשון המאירי].

וכן יש ללמוד מדברי רש"י בד"ה שלא "חידשו בה לעשות את שאינו נוגע במת כנוגע במת", ואם הטומאה היא משום הרוק ואין הדמיון למת אלא לענין חומר הטומאה שנתנו חכמים לרוק, אין שייך לקרותו "את שאינו נוגע במת כנוגע במת".

וראה היטב דברי התוספות כא א בד"ה אונן על סוגייתנו, ובמהרש"א שם, ובחזון איש פרה סימן ה א.

ב. ויש להוסיף וללמוד מדברי רבינו חננאל, שלא הוקשה לגמרא אלא מפני שזו טומאה

חדשה שלא מצאנוה בשאר מקומות, אבל אילו היו אומרים חכמים: הואיל ורוקו של זב מטמא בעלמא את הכלי ומצריכו הערב שמש, הרי שבכל כלי של מי חטאת חוששים אנו שמא ניתז עליו רוק של עם הארץ שהוא חשוד אצלנו כזב, ויש להטעין את כל הכלים הערב שמש, באופן זה לא היתה קושיא לגמרא, כי אין זו אלא שמירה יתירה מטומאות קיימות, וכמו שחששו לקבר התהום.

ג. הקשה הטורי אבן: נימא דברייתא זו אתיא כרבי יהושע, שהרי לדבריו שהצריך טומאה אחרת כהיכר לצדוקין, הרי שהוא סובר שלא עשאוה כטמא מת אלא כפי שסברנו בתחילה ואינה טעונה הערב שמש?! וראה מה שהאריך בזה ובמה שתירץ.

יצא כלי זה, העשוי למדידה, שאומרים לו בעלי הכלים לזב: עמוד מעל גבי הכלים, ונעשה בהם מלאכתנו!

כלומר, כלי זה אינו מיועד לשיבה, ולכן אינו מטמא בטומאה חמורה של מושב הזב.

שנינו במשנה: הכלי מצרף מה שבתוכו בקודש, אבל לא בתרומה:

מנא הני מילי?

אמר רבי חנין: דאמר קרא בפרשת קרבנות הנשיאים: "כף אחת, עשרה זהב, מלאה קטורת".

הכתוב עשאו לכל מה שבכף — כחתיכה אחת, לומר: שאם נטמא מקצת מה שבתוכה, נטמא כל מה שבתוכה.

מתיב רב כהנא מן המשנה בעדיות, ששנינו בה:

הוסיף רבי עקיבא — על דברי רבי שמעון בן בתירא שהעיד כעין זה לגבי אפר חטאת ואמר:

אף הסולת של קודש, והקטורת והלבונה והגחלים של קודש שהיו בכלי, שאם נגע טבול יום [נטמא שטבל ולא הגיע הערב שמש] במקצתו, הרי זה פסל את כולו. (18)

והא דאמר רבי עקיבא, הרי על כרחך דרבנן היא, ולא דאורייתא, וכדמפרש ואזיל, ותיקשי לרב חנין?!

ממאי, מנין שעדותו של רבי עקיבא מדרבנן היא, ולא מן המקרא שאמר רב חנין?

מדקתני רישא של המשנה בעדיות: העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת הנמצא בכלי, שאם נגע הטמא במקצתו — שטימא את כולו.

ודין זה ודאי מדרבנן הוא, שהרי אף אם תאמר כרב חנין ללמוד מ"כף אחת", הרי אין לך ללמוד אלא על קודש, ולא על אפר חטאת.

וקתני "הוסיף" רבי עקיבא, הרי משמע כדינו של זה כן דינו של זה, כשם שאפר חטאת מדרבנן הוא, כך צירוף כלי לקודש דרבנן הוא. (19)

אמר תירץ ריש לקיש משום בר קפרא: לא כד-א נצרכא עדותו של רבי עקיבא — שהיא אכן רק מדרבנן — אלא לשיירי מנחה, לאחר שנקמצו, והוקטר הקומץ, שאותן הכלי מצרף רק מדרבנן [ומדאורייתא לא, כדמפרש טעמא ואזיל; ובסמוך מקשה הגמרא: תינח סולת, לבונה וגחלים מאי איכא למימר?!].

שקודש הם, הרי "חיבת הקודש מכשרתן" לקבלת טומאה.

19. מכאן הוכיחו התוספות ש"חיבת הקודש מכשרתן" דין תורה הוא, שהרי משמע אם לא שהיה כתוב "הוסיף" היינו אומרים שדינו של רבי עקיבא מדאורייתא הוא, והרי אך מדין חיבת הקודש מכשרתן הן נפסלו, וכפי שנתבאר לעיל.

ולפי דברי המאירי והחזון איש במסכת פרה שהובאו בהערה לעיל, שלא נחלקו רבי יהושע ורבי אליעזר בעיקר הטומאה אלא אם כעין זה חשוב היכר או לא, אין מקום לקושיית הטורי אבן.

18. קטורת לבונה וגחלים בעלמא אינם מקבלים טומאה, הואיל ואינם אוכל, אלא אלו מתוך